

Αρχική εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων στη «Διαχείριση της Σχολικής Τάξης»

Κελεσιδης Ευάγγελος

Εκπαιδευτικός-ΥΠΑΙΘ, Καθηγητής-Σύμβουλος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
kelesidis.evangelos@ac.eap.gr

Περίληψη

Η επιτυχία της μαθησιακής διαδικασίας είναι συνυφασμένη με την ομαλή λειτουργία της σχολικής τάξης. Η αποτελεσματική διαχείριση της σχολικής τάξης (classroom management) είναι απαραίτητη δεξιότητα για τους εκπαιδευτικούς (Freeman, Simonsen, Briere, & MacSuga-Gage, 2013) ειδικά για τους νέους. Στο παρόν άρθρο μελετώνται τα προγράμματα σπουδών των εννέα (9) Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) στην Ελλάδα για την αρχική εκπαίδευση που προσφέρουν στους φοιτητές πάνω στο σημαντικό ζήτημα της διαχείρισης της σχολικής τάξης. Η έρευνα που διεξήχθη με τη μελέτη των προγραμμάτων σπουδών των ΠΤΔΕ, δείχνει ότι συγκεκριμένο μάθημα για τη διαχείριση σχολικής τάξης διδάσκεται σε πέντε από τα εννέα ενώ στα υπόλοιπα τα αντίστοιχα θέματα αποτελούν αντικείμενο διδασκαλίας άλλων μαθημάτων. Τα ευρήματα αυτά συνάδουν σε γενικές γραμμές με προηγούμενες έρευνες στο εξωτερικό.

Λέξεις-κλειδιά: Διαχείριση Σχολικής Τάξης, Αρχική Εκπαίδευση Δασκάλων, Προγράμματα Σπουδών ΠΤΔΕ

Εισαγωγή

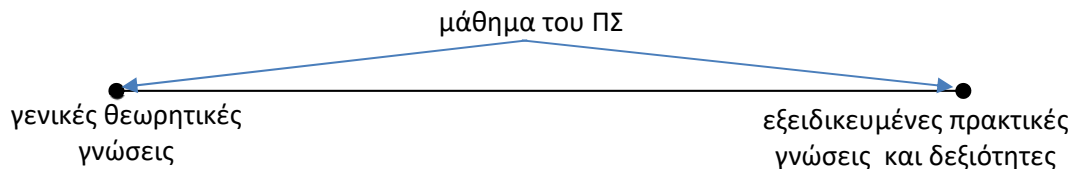
Ο εκπαιδευτικός αποτελεί το βασικό συντελεστή στη μαθησιακή διαδικασία που συντελείται στο σχολικό πλαίσιο (Ξωχέλλης, 2011). Οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν τη διδακτική διαδικασία, επιλέγουν τους στόχους, το εκπαιδευτικό υλικό, την αλληλουχία και το ρυθμό των δραστηριοτήτων, τις τεχνικές και τις στρατηγικές που θα ακολουθήσουν, και την υλοποιούν σε ένα λειτουργικό πλαίσιο αξιοποιώντας τεχνικές διαχείρισης της σχολικής τάξης. Όπως, όμως, αναφέρει χαρακτηριστικά η Carol Charles, το μεγαλύτερο εμπόδιο για την επιτυχία της διδασκαλίας είναι η αδυναμία των εκπαιδευτικών να διαχειριστούν τα προβλήματα συμπεριφοράς και πειθαρχίας μέσα στην τάξη (2002, 2013). Ανάμεσα σε 228 μεταβλητές για μια αποτελεσματική διδασκαλία, ο κρισιμότερος παράγοντας που καταγράφεται, σε σειρά ερευνών, είναι η διαχείριση της σχολικής τάξης (Anderson, Evertson, & Emmer, 1980; Emmer, Evertson, & Anderson, 1980; Sanford & Evertson, 1981; Evertson & Emmer, 1982; Wang, Haertel, & Walberg, 1993; Marzano, Marzano, & Pickering, 2003). Για τους εμπειρότερους εκπαιδευτικούς είναι μια διαδικασία που στις περισσότερες περιπτώσεις γίνεται ασυναίσθητα, αλλά οι νεότεροι καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια για να λειτουργεί ομαλά η τάξη τους. Συχνά, μάλιστα, πολλοί εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε κάποιες τάξεις που μπαίνουν για να διδάξουν (Veenman, 1984; Pigge & Marso, 1997; Wubbels, 2011) το οποίο αποτελεί μόνιμη πηγή άγχους που σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει και σε «εξουθένωση» (burnout) (Smith & Laslett, 1993; Sutton, Mudrey-Camino, & Knight, 2009; Lewis, Roache, & Romi, 2011). Την αδυναμία να διατηρήσουν τον έλεγχο στην τάξη κατά τη διδασκαλία τους καταγράφουν και οι διευθυντές σχολείων και την αναδεικνύουν ως τη μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι νέοι εκπαιδευτικοί (Johnson, 2004 όπως αναφ. στο Stronge, 2007, σ 39).

Πώς όμως αποκτούν όλες αυτές τις δεξιότητες οι δάσκαλοι; Η επιστημονική κατάρτιση και εκπαίδευση των νέων δασκάλων (ΠΕ70) πραγματοποιείται στα εννιά (9) Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ). Τα πανεπιστημιακά Παιδαγωγικά Τμήματα (Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών) ιδρύθηκαν με τον Νόμο 1268/82 (ΦΕΚ Α' 87) στα

Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Πατρών, Ιωαννίνων, Θράκης (με έδρα την Αλεξανδρούπολη) και Κρήτης (με έδρα το Ρέθυμνο), και άρχισαν να λειτουργούν από το ακαδημαϊκό έτος 1984-85. Αργότερα ιδρύθηκαν τα ΠΤΔΕ και Νηπιαγωγών στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου (με έδρα τη Ρόδο), στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (με έδρα το Βόλο) και στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας με έδρα τη Φλώρινα. Η αποστολή των Παιδαγωγικών Τμημάτων καθορίστηκε σύμφωνα με το ΠΔ 320/1983 (ΦΕΚ Α' 116) ως εξής:

- να καλλιεργούν και να προάγουν τις Παιδαγωγικές Επιστήμες με την ακαδημαϊκή και την εφαρμοσμένη διδασκαλία και έρευνα,
- να παρέχουν στους πτυχιούχους τους τα απαραίτητα εφόδια που θα εξασφαλίζουν την άρτια κατάρτισή τους για την επιστημονική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία,
- να συμβάλλουν στην εξύψωση του επιπέδου και στην κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών της Εκπαίδευσης σε ό,τι αφορά σε ζητήματα Παιδαγωγικής
- να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση και επίλυση παιδαγωγικών προβλημάτων εν γένει.

Στα πλαίσια της αυτονομίας των πανεπιστημίων, το κάθε Παιδαγωγικό Τμήμα έχει το δικό του Οδηγό Σπουδών, όπου καταγράφονται οι στόχοι του Τμήματος, ο κανονισμός φοίτησης, οι προϋποθέσεις για τη λήψη πτυχίου και η αναλυτική περιγραφή των μαθημάτων. Ο τρόπος που δομούνται τα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) των πανεπιστημίων και ο καθοριστικός ρόλος που διαδραματίζουν στην αρχική επαγγελματική εκπαίδευση των φοιτητών για να ανταποκριθούν στις μελλοντικές επαγγελματικές και κοινωνικές απαιτήσεις αναπτύσσονται σε μελέτη των Μαυρογιώργου και Σιάνου (1999). Παρ' όλο που τα ΠΣ διαφέρουν ως προς τον αριθμό των τομέων και των προσφερόμενων μαθημάτων, βασίζονται σε συγκεκριμένους πυλώνες: α) ειδικότητα/γνωστικό αντικείμενο, β) παιδαγωγική κατάρτιση και γ) πρακτική άσκηση (Ξωχέλλης, 2005). Κάθε μάθημα του ΠΣ για την εκπαίδευση των δασκάλων μπορεί να τοποθετηθεί σε ένα συνεχές όπου στο ένα άκρο βρίσκονται οι γενικές παιδαγωγικές και κοινωνικές γνώσεις και στο άλλο βρίσκεται η εξειδίκευση σε γνωστικά αντικείμενα και δεξιότητες όπως φαίνεται στο σχήμα 1.

Σχήμα 1. Εκπαίδευση των δασκάλων, προσαρμογή από το μοντέλο των Koellner και Jacobs (2014)

Η Διαχείριση της Σχολικής Τάξης

Η ομαλή λειτουργία της σχολικής τάξης είναι ζητούμενο από τότε που υπήρξαν εκπαιδευτικοί στις τάξεις. Ωστόσο, η συστηματική μελέτη για την αποτελεσματική διαχείριση της σχολικής τάξης είναι σχετικά πρόσφατη (Marzano κ.ά., 2003). Η πρώτη εκτεταμένη και συστηματική μελέτη για τη διαχείριση της σχολικής τάξης εκπονήθηκε από τον Jacob Kounin (1970). Από τότε πραγματοποιήθηκαν πολλές μελέτες (Anderson κ.ά., 1980; Emmer κ.ά., 1980; Sanford & Evertson, 1981; Evertson & Emmer, 1982; Wang κ.ά., 1993; Marzano κ.ά., 2003) οι οποίες καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα, ότι η επιτυχία της διδακτικής προσπάθειας του εκπαιδευτικού έγκειται σε σημαντικό βαθμό στις δεξιότητές του να διαχειριστεί την τάξη και τη συμπεριφορά των μαθητών με τέτοιο τρόπο ώστε να διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες για τη διεξαγωγή μιας αποτελεσματικής διδασκαλίας.

Παρ' όλο που, για τη συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών (87,5%), η πειθαρχία στην τάξη αποτελεί πολύ ή πάρα πολύ σημαντικό ζήτημα για τη μαθησιακή διαδικασία (Κελεσίδης, Κελεσίδου, & Μανάφη, 2020), η διαχείριση της σχολικής τάξης δεν είναι απλώς ο έλεγχος και η επιβολή της πειθαρχίας μέσα στη σχολική τάξη (Garrett, 2014). Δεν είναι,

δηλαδή, μόνο ο τρόπος που αντιμετωπίζει ο εκπαιδευτικός τις απείθαρχες συμπεριφορές, αλλά και όλες εκείνες οι δράσεις με τις οποίες επιτυγχάνεται η εύρυθμη λειτουργία της τάξης. Είναι ένας συνδυασμός, της οργάνωσης του φυσικού χώρου, της ανάπτυξης και της καλλιέργειας των διαπροσωπικών σχέσεων, της υγιούς και ισότιμης επικοινωνίας, των κανόνων και όλων εκείνων των παρεμβάσεων του εκπαιδευτικού, που επιτρέπουν το μαθητή να συμμετέχει ενεργά στην τάξη και να απολαμβάνει τη συμμετοχή του (Γρόσδος & Κελεσιδης, 2020). Με άλλα λόγια είναι η δημιουργία της κατάλληλης «ατμόσφαιρας» στην τάξη όπου λαμβάνει χώρα η μάθηση με νόημα για τους μαθητές. Υποστηρίζεται, μάλιστα, ότι αυτό το έργο είναι δυσκολότερο και πολυπλοκότερο ακόμα και από την ίδια τη διδακτική διαδικασία (Ματσαγγούρας, 1997, σ 21).

Στο παρόν άρθρο, με τον όρο «Διαχείριση της Σχολικής Τάξης» (εφεξής ΔΣΤ) εννοούνται όλες εκείνες οι δράσεις που αναλαμβάνονται εκ των προτέρων από την πλευρά του εκπαιδευτικού ώστε να δημιουργηθεί και να διατηρηθεί ένα υγιές μαθησιακό περιβάλλον στην τάξη, που αφ' ενός να καλλιεργεί ουσιαστικά τη μαθησιακή διαδικασία και αφ' ετέρου να ενισχύσει την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών (Evertson & Weinstein, 2006). Η αδυναμία της πρόληψης και διαχείρισης των προβλημάτων συμπεριφοράς δημιουργούν την αίσθηση αναποτελεσματικότητας του έργου του δασκάλου και συχνά αποτελούν αιτία στρες και, κάποιες φορές, φόβου (Giallo & Little, 2003; Geving, 2007; Αναγνωστοπούλου, 2008).

Εκπαίδευση των δασκάλων στη «Διαχείριση Σχολικής Τάξης»

Τα πανεπιστήμια είναι ο χώρος προετοιμασίας των νέων δασκάλων ώστε να ανταποκρίνονται επιτυχώς στις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες. Οι προκλήσεις της εποχής που έχει να αντιμετωπίσει ένας εκπαιδευτικός είναι κοινές σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι κοινές ευρωπαϊκές αρχές σχετικά με τις ικανότητες και τα προσόντα που πρέπει να έχουν οι εκπαιδευτικοί, αναφέρουν ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει «εκτενείς γνώσεις του αντικειμένου του, καλή γνώση παιδαγωγικής, τις δεξιότητες και ικανότητες που απαιτούνται για να στηρίζει τους εκπαιδευόμενους, καθώς και κατανόηση της κοινωνικής και πολιτισμικής διάστασης της παιδείας». Τονίζεται δε, ότι «οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει υποστηρίζονται ώστε να συνεχίσουν την επαγγελματική τους εξέλιξη καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2007, σσ 12–13).

Η παρούσα έρευνα δεν θα ασχοληθεί γενικά με το τι θα πρέπει να γνωρίζει ένας εκπαιδευτικός (Shulman, 1987; Αντωνίου, 2009), αλλά εστιάζει αποκλειστικά την εκπαίδευση των υποψηφίων δασκάλων στο ζήτημα της ΔΣΤ, καθώς οι σχετικές δεξιότητες έχουν αναφερθεί ως οι πιο πολύτιμες δεξιότητες που μπορεί να έχει ένας δάσκαλος (Landau, 2001, σ 4). Οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν διαχρονικά σε έρευνες για την αρχική εκπαίδευσή τους, ότι δεν λαμβάνουν επαρκή εκπαίδευση στη ΔΣΤ πριν ξεκινήσουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία και αισθάνονται απροετοίμαστοι να διαχειριστούν αποτελεσματικά τις διαταρακτικές και απείθαρχες συμπεριφορές στις τάξεις τους (DES, 1989; George, George, Gersten, & Grosenick, 1995; Begeny & Martens, 2006; Κουτσόπουλος, 2006; ΥΠΠΕΘ-ΟΕΠΕΚ, 2008; Chesley & Jordan, 2012). Αν και οι σχετικές επισκοπήσεις στα προγράμματα σπουδών πολλών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων σε πολλές χώρες έχουν εντοπίσει με συνέπεια το κενό στη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη διαχείριση σχολικής τάξης (Wesley & Vocke, 1992; Stough, 2006; Oliver & Reschly, 2010; Lavay, Henderson, French, & Guthrie, 2012), αυτές έχουν περιορισμένο πεδίο εφαρμογής (Freeman κ.ά., 2013) και σαφώς δεν περιγράφουν την ελληνική πραγματικότητα. Σε όλες τις έρευνες που καταγράφει η Stough (2006, σσ 910–911) το ποσοστό των πανεπιστημίων που παρέχουν στους υποψήφιους δασκάλους σχετικό μάθημα κυμαίνεται χαμηλά. Οι Kher, Lacina-Gifford, & Yandell επισήμαναν ότι η διαχείριση της σχολικής τάξης αντιμετωπίζεται συνήθως ως ένα μικρό τμήμα του μαθήματος της Ψυχολογίας ή περιφερειακά ως μέρος των τεχνικών πειθαρχίας στα μαθήματα Ανάπτυξης των Παιδιών (2000, σ 3).

Σκοπός και Μεθοδολογία

Σκοπός της έρευνας είναι η καταγραφή των μαθημάτων για τη διαχείριση της σχολικής τάξης που διδάσκονται στα ΠΤΔΕ και προετοιμάζουν τους νέους δασκάλους στο σημαντικό αυτό ζήτημα. Η μέθοδος εργασίας είναι η επισκόπηση (Cohen, Manion, & Morrison, 2007) των προγραμμάτων σπουδών των (9) ΠΤΔΕ για το ακαδημαϊκό έτος 2020-21, σε ψηφιακή μορφή από τους ιστοτόπους τους. Σε αυτά αναζητούνται και καταγράφονται τόσο τα αυτούσια μαθήματα με τίτλο «Διαχείριση Σχολικής Τάξης», ή άλλους σχετικούς όρους όπως διεύθυνση της σχολικής τάξης, συγκρούσεις, αντιμετώπιση συμπεριφορών, διαχείριση προβλημάτων, αντιμετώπιση σχολικής βίας, διαχείριση κρίσεων, πρόληψη προβλημάτων στην τάξη κ.ά., όσο και άλλα μαθήματα που προσφέρονται στους προπτυχιακούς φοιτητές-υποψήφιους δασκάλους σχετικά με το ζήτημα της ΔΣΤ.

Τα προγράμματα σπουδών των ΠΤΔΕ

Τα αποτελέσματα της επισκόπησης των οδηγιών σπουδών ακαδημαϊκού έτους 2020-2021, των εννέα Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) παρουσιάζουν την παρακάτω εικόνα (σε αλφαβητική σειρά):

ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στο Α' εξάμηνο προσφέρεται το μάθημα «Σχολική Παιδαγωγική» (με κωδικό ΥΑ005). Το συγκεκριμένο μάθημα είναι διαρθρωμένο σε τρεις θεματικές ενότητες:

α. Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται το σχολείο ως κοινωνικός θεσμός και χώρος μάθησης και αγωγής (έννοια, περιεχόμενο και διαμόρφωση της σχολικής ζωής, έννοια και ορισμός της αγωγής, σκοποί και μέσα αγωγής, διδασκαλία, μάθηση), οι βασικοί σταθμοί εξέλιξής του, η έννοια, οι σκοποί και η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης, οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις που έγιναν στη χώρα μας και οι μορφές εκπαίδευσης.

β. Η δεύτερη ενότητα έχει ως αντικείμενο τους δύο βασικούς συντελεστές της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τον εκπαιδευτικό και το μαθητή (ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του μαθητή στο σχολείο, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού και η επαγγελματική του ανάπτυξη, οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικού και μαθητών, ο ρόλος των προσδοκιών εκπαιδευτικού και μαθητή,

γ. Η τρίτη ενότητα πραγματεύεται θέματα σχετικά με τη σχολική τάξη (μοντέλα οργάνωσης και διεύθυνσης στην εκπαίδευση, θεωρίες για τη σχολική τάξη, τυπολογία σχολικής τάξης, η προσωπική θεωρία για τη σχολική τάξη, διαχείριση προβλημάτων, επικοινωνία και διαχείριση συγκρούσεων, ψυχολογικό κλίμα) (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2020, σ 36).

Το μάθημα αξιοποιεί μεταξύ άλλων: διαλέξεις, βιωματικά σεμινάρια (ομαδικές εργασίες και δραστηριότητες) και εργαστηριακές ασκήσεις (καθοδηγούμενη εργαστηριακή εκπαίδευση).

Το μάθημα «Σχολική Ψυχολογία» (Β' εξάμηνο με κωδικό ΥΑ008) πραγματεύεται μεταξύ άλλων θέματα σχετικά με το ρόλο των εκπαιδευτικών και του σχολείου, προγράμματα πρόληψης, μαθησιακές παρεμβάσεις, διαχείριση της σχολικής τάξης και των κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον (στο ίδιο, 2020, σσ 59–60).

ΠΤΔΕ-Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

Στο περιεχόμενο του μαθήματος «Εκπαιδευτικές Προσεγγίσεις και Σχολικές Πρακτικές» (Ε' και Στ' εξάμηνα με κωδικό ΥΜΠ3) αναφέρονται:

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ (γνωριμία-(προ)επισκόπηση -απαιτήσεις)
- Παραδοσιακή εκπαίδευση & Σχολικές Πρακτικές Προοδευτική εκπαίδευση & Σχολικές Πρακτικές Ριζοσπαστική Παιδαγωγική & Σχολικές Πρακτικές
- Ηθική Εκπαίδευση & Εκπαιδευτικά Προγράμματα για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των μαθητών/τριών

- Τα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητριών & οι αιτίες τους
- Η ασφάλεια & η «τάξη» στη σχολική μονάδα
- Πρόληψη & αντιμετώπισή της σχολικής βίας
- Η οργάνωση της σχολικής τάξης
- Κανόνες & διαδικασίες στη σχολική τάξη
- Αμοιβές & Ποινές
- Διδακτικά συλ για την αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς στην τάξη
- Θεωρίες «διαχείρισης» της σχολικής τάξης
- Θεωρίες & τρόποι διατήρησης της πειθαρχίας στην τάξη (ΠΤΔΕ-ΑΠΘ, 2020, σσ 43–44).

Το μάθημα περιλαμβάνει, εκτός από τις διαλέξεις, πρακτικές ασκήσεις με τις οποίες επιδιώκεται οι φοιτητές να αποκτήσουν εμπειρία διαχείρισης των ζητημάτων που προκύπτουν σε μια σχολική τάξη.

Όπως φαίνεται από τα περιεχόμενα του μαθήματος, τουλάχιστον οι μισές εβδομαδιαίες θεματικές αφορούν στις θεωρίες «διαχείρισης» και τους τρόπους διατήρησης της πειθαρχίας στη σχολική τάξη.

ΠΤΔΕ-Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ)

Στο περιεχόμενο του κατ' επιλογήν υποχρεωτικού μαθήματος «Διαχείριση δυσλειτουργικών μορφών συμπεριφοράς στο σχολείο» (Η' εξάμηνο με κωδικό 8E21) (ΠΤΔΕ-ΔΠΘ, 2019, σ 9) καταγράφονται:

1. Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή: Αρχές, μεθοδολογία, σύγχρονες προσεγγίσεις
2. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των μαθητών
3. Ζητήματα επικοινωνίας, διαχείρισης συγκρούσεων, αναγνώρισης, έκφρασης και διαχείρισης συναισθημάτων, επίλυσης αγχογόνων καταστάσεων, αυτοεκτίμησης, αυτοαντίληψης
4. Ψυχοκοινωνικό κλίμα της τάξης και ψυχοκοινωνική προσαρμογή μαθητών
5. Κοινωνικές δεξιότητες και ψυχοκοινωνική προσαρμογή
6. Ζητήματα που αφορούν στην παρέμβαση των εκπαιδευτικών στα προγράμματα

Στα μαθησιακά αποτελέσματα αναφέρεται ότι με την ολοκλήρωση του μαθήματος οι φοιτητές/τριες θα πρέπει να είναι σε θέση:

- Να κατανοούν τι είναι κοινωνική και συναισθηματική αγωγή και να γνωρίζουν πώς να συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός θετικού σχολικού κλίματος για όλους τους μαθητές (MA5)
- Να κατανοούν την αναγκαιότητα προαγωγής της ψυχικής υγείας και ψυχικής ανθεκτικότητας στο σχολικό πλαίσιο για όλους τους μαθητές (MA3)
- Να κατανοούν ζητήματα που αφορούν την πρωτογενή πρόληψη (MA3)
- Να αναλύουν και να συζητούν το ρόλο του εκπαιδευτικού στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη μαθητών με δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής (MA5)
- Να γνωρίζουν βασικές δεξιότητες που αφορούν την επικοινωνία, τη γνώση του εαυτού, την αναγνώριση, έκφραση και διαχείριση συναισθημάτων και την αποδοχή της διαφορετικότητας (MA5)
- Να εφαρμόζουν τη μεθοδολογία της μελέτης περίπτωσης για να κατανοούν, να συζητούν και να προτείνουν λύσεις σε περιπτώσεις μαθητών με δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής στο σχολείο (MA5)
- Να συλλέγουν δεδομένα και να συζητούν τα ευρήματα ερευνών σχετικά με το ρόλο των ατομικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των μαθητών (MA13) (από την ιστοσελίδα του μαθήματος <https://eled.duth.gr/courses/διαχείριση-δυσλειτουργικών-μορφών-σ/>).

ΠΤΔΕ- Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (ΠΔΜ)

Προσφέρεται, στην κατηγορία κατ' επιλογήν υποχρεωτικά μαθήματα, το μάθημα «Διαχείριση Σχολικής Τάξης» (Γ' εξάμηνο με κωδικό ΥΕ167) όπου στο περιεχόμενό του αναφέρεται ότι:

- Η διαχείριση της σχολικής τάξης απαιτεί δεξιότητες δημιουργίας θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος για κάθε μαθητή της τάξης.
- Ειδικότερα, απαιτεί δεξιότητες διαμόρφωσης θετικού κλίματος σε διδακτικό, κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο λαμβάνοντας υπόψη πέρα από τις προσδοκίες του εκπαιδευτικού και τη σχεσιοδυναμική της ομάδας της τάξης.
- Η αποτελεσματική διαχείριση της σχολικής τάξης δημιουργεί θετικό μαθησιακό περιβάλλον μέσα από την επιλογή και εφαρμογή κατάλληλων διαδικασιών με τη συνεργασία των μαθητών συμβάλλει στην πρόληψη εντάσεων και συγκρούσεων και στη βελτιστοποίηση των επιτευγμάτων των μαθητών.
- Η διαχείριση της σχολικής τάξης απαιτεί τον αποτελεσματικό επιλεκτικό σχεδιασμό μιας σειράς παραγόντων που εκτείνονται από το πρότυπο διδασκαλίας, μέχρι τη διαρρύθμιση του χώρου, τους στόχους, τις διαδικασίες, τις στρατηγικές, τις μεταβάσεις, τα μέσα και τα υλικά αλλά και την συμπερίληψη όλων των μαθητών της τάξης με βάση τις δεξιότητες και τις ανάγκες τους.

Στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα καταγράφεται ότι οι φοιτητές/τριες που θα το παρακολουθήσουν αναμένεται ότι:

- Να γνωρίζουν και να λαμβάνουν υπόψη μαθησιακούς, κοινωνικούς και συναισθηματικούς παράγοντες για τη διαμόρφωση θετικού κλίματος σχολικής τάξης για όλους/ες τους/ις μαθητές/ριες.
- Να επιλέγουν την εφαρμογή παιδαγωγικών πρακτικών και διδακτικών τεχνικών και προσαρμογών πριν την εμφάνιση σχολικής αποτυχίας.
- Να σχεδιάζουν εκπαιδευτικές παρεμβάσεις και προγράμματα για την πρόληψη και αντιμετώπιση προβλημάτων μαθησιακών, σχέσεων, συμπεριφορών και πειθαρχίας που συμβάλλουν στη βιωματική εμπλοκή στη διδασκαλία, στη συνεργασία και στην κατανόηση.
- Να αξιοποιούν εναλλακτικούς τρόπους διαρρύθμισης του χώρου σύμφωνα με το πρότυπο διδασκαλίας καθώς και τα διαθέσιμα μέσα και υλικά, με στόχο την βέλτιστη διαχείριση της σχολικής τάξης.
- Να αποτιμούν την αποτελεσματικότητα, διαδικασιών, τεχνικών, παρεμβάσεων και προγραμμάτων και να επανασχεδιάζουν στόχους και στρατηγικές με βάση την αποτίμηση.
- Να επιλύουν μελέτες περίπτωσης για την επίτευξη αποτελεσματικής διαχείρισης σχολικής τάξης (ΠΤΔΕ-ΠΔΜ, 2020, σσ 146–147).

Επίσης στο υποχρεωτικό μάθημα «Παιδαγωγική αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη» (Α' εξάμηνο με κωδικό Υ114) στο περιεχόμενό του συμπεριλαμβάνεται, ανάμεσα στα άλλα, η θεματική για τη διαχείριση της σχολικής τάξης (στο ίδιο, σσ 67-68). Σχετικά θέματα όπως η διαχείριση κρίσεων, διαχείριση συναισθημάτων, επίλυση συγκρούσεων κ.λπ. συμπεριλαμβάνονται στο μάθημα «Σχολική Ψυχολογία» (Ζ' εξάμηνο με κωδικό Υ117) (στο ίδιο, σσ 70–71). Τέλος, στο περιεχόμενο του μαθήματος «Εισαγωγή στη θεωρία και πράξη του σχολείου και της διδασκαλίας» (Γ' εξάμηνο με κωδικό Υ401) αναφέρονται η διαχείριση προβλημάτων στη σχολική τάξη, το κλίμα της σχολικής τάξης, η πειθαρχία, η επικοινωνία λεκτική και μη λεκτική (στο ίδιο, σσ 99-100).

ΠΤΔΕ- Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ)

Προσφέρεται το κατ' επιλογήν, υποχρεωτικό, μάθημα «Διαχείριση της Σχολικής Τάξης & Πρακτική Άσκηση II» (Στ' εξάμηνο με κωδικό 260) του οποίου το περιεχόμενο περιλαμβάνει τα εξής: Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, Η καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής

σκέψης, Διαχείριση της σχολικής τάξης: πρόληψη και παρέμβαση, Θεωρίες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων πειθαρχίας, Τεχνολογία και διδακτική πράξη, Η ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις κανονικές σχολικές τάξεις, Ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού, Διαφοροποιημένη Διδασκαλία, Αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή, Επαγγελματική Ανάπτυξη του Εκπαιδευτικού.

Στους μαθησιακούς στόχους καταγράφονται, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες:

- Να γνωρίζουν τρόπους διαχείρισης της σχολικής τάξης σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης προβλημάτων συμπεριφοράς,
- Να εφαρμόζουν διδακτικές προσεγγίσεις για την προαγωγή της κριτικής και δημιουργικής σκέψης και την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών,
- Να αναλύουν τα βασικά στάδια και τα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας,
- Να χειρίζονται ποικίλες εκπαιδευτικές τεχνικές ανάλογα με τις απαιτήσεις του μαθήματος,
- Να αναγνωρίζουν και οικοδομούν στη διαφορετικότητα των μαθητών,
- Να περιγράφουν την αναγκαιότητα δια βίου μάθησης του εκπαιδευτικού ως επαγγελματία και
- Να εντοπίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του αποτελεσματικού εκπαιδευτικού (ΠΤΔΕ-ΕΚΠΑ, 2020, σ 81).

Κάποιες αναφορές στα ζητήματα συμπεριφοράς γίνονται στα μαθήματα «Παιδαγωγική Ψυχολογία» (Δ' εξάμηνο με κωδικό 131) (στο ίδιο, 2020, σ 63) και «Επικοινωνία Σχολείου, Οικογένειας και Κοινότητας» (Γ', Ε', Ζ' εξάμηνα με κωδικό Α140) (στο ίδιο, 2020, σ 136).

ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στους βασικούς στόχους του προγράμματος εκπαίδευσης των νέων δασκάλων αναφέρεται, μεταξύ άλλων, να οικοδομήσουν τις απαραίτητες επιστημονικές γνώσεις και επαγγελματικές ικανότητες για να δημιουργούν, να εμπλουτίζουν και να ανασχεδιάζουν μαθησιακά περιβάλλοντα που προωθούν αποτελεσματικά την ατομική και ομαδική μάθηση και επιτρέπουν την εξατομικευμένη διαχείριση της μαθητικής συμπεριφοράς.

Ως υποχρεωτικό μάθημα προσφέρεται η «Σχολική Πρακτική II» (Στ' εξάμηνο με κωδικό ΣΠ0602) όπου ένα, από τα τρία, ενσωματωμένα μαθήματα είναι η «Διαχείριση της Σχολικής Τάξης». Τα άλλα δύο είναι η Διδακτική της Νεοελληνικής Γλώσσας και η Διδασκαλία δευτερευόντων μαθημάτων (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2020, σ 3).

ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στα πλαίσια του μαθήματος «Εκπαιδευτική Ψυχολογία I» (Γ' εξάμηνο με κωδικό ΔΕΥ011) διδάσκονται α) οι θεωρίες ανάπτυξης παιδιού και εφήβου και ειδικότερα η Γνωστική, Ψυχοκοινωνική και Ηθική θεωρία, β) οι βασικές αρχές των θεωριών Μάθησης και πιο συγκεκριμένα της Συμπεριφορικής, Γνωστικής Ψυχολογίας και του Κονστрукτιβισμού, γ) Τα κίνητρα και οι θεωρίες κινήτρων, η επίτευξη στόχων και η συμβολή τους στην αποτελεσματική μάθηση, δ) οι αποτελεσματικοί τρόποι διαχείρισης της τάξης και η δημιουργία αποτελεσματικού μαθησιακού περιβάλλοντος εκπαίδευσης, ε) ο σχεδιασμός τεχνικών, μεθόδων και εργαλείων αξιολόγησης της μάθησης (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2020, σσ 179–180).

Ανάμεσα στις οκτώ θεματικές που πραγματεύεται το μάθημα «Σχολική Παιδαγωγική II» (Δ' εξάμηνο με κωδικό ΔΕΕ022) καταγράφεται και η διαχείριση σχολικής τάξης. Πιο συγκεκριμένα οι θεματικές είναι:

- Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού
- Τα προσόντα του καλού εκπαιδευτικού
- Το προφίλ και ο ρόλος των μαθητών Διαχείριση σχολικής τάξης

- Το αποτελεσματικό σχολείο: θέματα οργάνωσης & διοίκησης
- Οικογένεια & συνεργασία σχολείου/οικογένειας
- Σχολείο και σύγχρονες προκλήσεις: εκπαίδευση & κοινωνικές ανισότητες (στο ίδιο, 2020, σσ 303–306).

Η διδασκαλία των παραπάνω μαθημάτων υλοποιείται με διαλέξεις.

ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης

Διδάσκεται το μάθημα «Εκπαιδευτικός και Οργάνωση και διαχείριση σχολικής τάξης. Το διεθνές παράδειγμα» (Α' εξάμηνο με κωδικό Α10 Π09) (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2020α, σ 32). Όπως αναφέρεται στο περιγράμμα του μαθήματος, το μάθημα στοχεύει στην ενημέρωση σχετικά με τη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων. Αρχικά, αναλύει τους παράγοντες που συμβάλλουν στην οργάνωση ενός κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος και εξετάζει ζητήματα αναγκαιότητας της γονεϊκής εμπλοκής / συμμετοχής στη διαμόρφωση θετικού κι ευχάριστου σχολικού κλίματος. Κατά την εξέλιξη του μαθήματος αναλύονται σύγχρονες καινοτόμες μέθοδοι διδασκαλίας, οι οποίες εμπλέκουν ενεργητικά τον μαθητή στη μαθησιακή διαδικασία και αποβλέπουν στη γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική βελτίωση όλων των μαθητών αξιοποιώντας τις διαφορές τους. Επίσης, αναλύονται οι μορφές και τα είδη αξιολόγησης της μάθησης του μαθητή και γίνεται μια αποτίμηση της αξίας της για την εκπαίδευση εν γένει. Τέλος, προτείνονται μέθοδοι και τεχνικές ανάπτυξης προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων ζωής, η οποία επιτρέπει στα άτομα να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις απαιτήσεις και προκλήσεις της καθημερινής ζωής και εξασφαλίζουν την υγεία, την ευεξία και την ψυχική ανθεκτικότητα των παιδιών και των εφήβων (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2020b, σσ 233–234).

Η 10η εβδομάδα του μαθήματος «Εισαγωγή στη Γενική Ψυχολογία» (Στ' εξάμηνο με κωδικό Β01 Π01) (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2020α, σ 26) ασχολείται με τη διαχείριση της τάξης, τη διαμόρφωση αποτελεσματικού μαθησιακού περιβάλλοντος και στρατηγικές διαχείρισης συνηθισμένων ανάρμοστων συμπεριφορών (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2020b, σσ 68–69).

Διδάσκεται επίσης το μάθημα «Οργάνωση και δυναμική της σχολικής τάξης» (με κωδικό Β03 Π03) (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2020α, σ 33) η 4η εβδομάδα του οποίου αναφέρεται στη διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς στην σχολική τάξη (ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2020b, σσ 268–269).

ΤΕΕΚΕ-Πανεπιστήμιο Πατρών

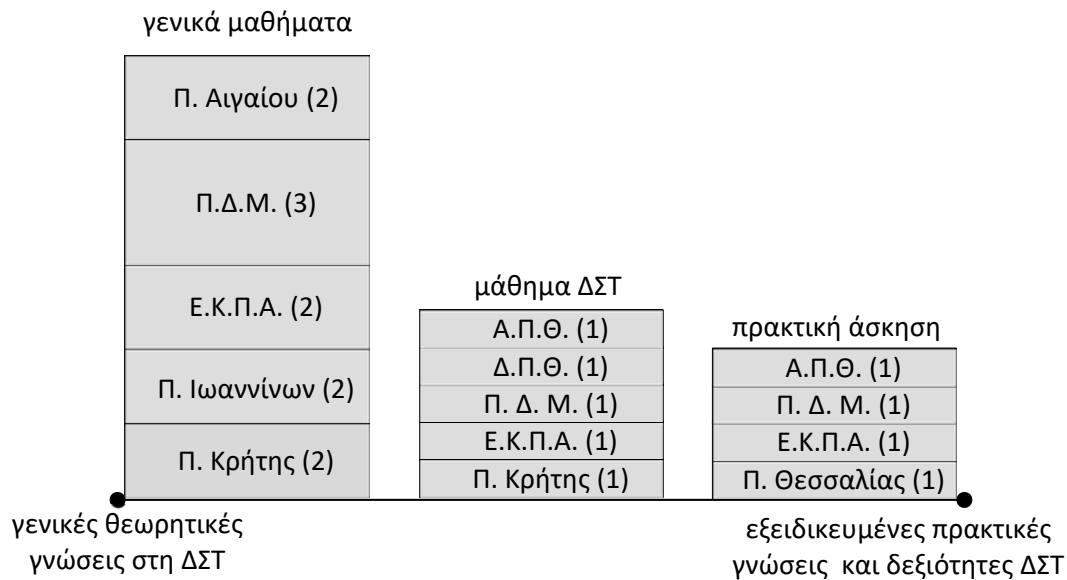
Στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης & Κοινωνικής Εργασίας (ΤΕΕΚΕ) της κατεύθυνσης Εκπαιδευτικών Δημοτικής Εκπαίδευσης δεν αναφέρεται κάποιο συγκεκριμένο μάθημα που να αφορά στη διαχείριση της σχολικής τάξης (ΤΕΕΚΕ-Πανεπιστήμιο Πατρών, 2020). Πιθανόν να γίνεται αναφορά στο θέμα της διαχείρισης της σχολικής τάξης και σε άλλα μαθήματα, όπως στα παιδαγωγικά ή στη σχολική ψυχολογία, ωστόσο δεν υπάρχει κάποια σχετική αναφορά.

Πίνακας 1. Συγκεντρωτικός πίνακας διδασκόμενων μαθημάτων με θεματική σχετική με τη ΔΣΤ

ΠΤΔΕ	Άλλο μάθημα που αναφέρει ότι συμπεριλαμβάνει σχετικά θέματα	Μάθημα «Διαχείριση Σχολικής Τάξης»	Πρακτική άσκηση
Π. Αιγαίου	2	-	-
ΑΠΘ	-	1	1
ΔΠΘ	-	1	-
ΠΔΜ	3	1	1
ΕΚΠΑ	2	1	1
Π. Θεσσαλίας	-	-	1

Π. Ιωαννίνων	2	-	-
Π. Κρήτης	2	1	-
Π. Πατρών	-	-	-
Συνολικά	11	5	4

Η αποτύπωση της προσφοράς των μαθημάτων στα ΠΤΔΕ για την αρχική εκπαίδευση των νέων δασκάλων με αντικείμενο τη ΔΣΤ, πάνω στο συνεχές από τις γενικές θεωρητικές γνώσεις μέχρι τις εξειδικευμένες πρακτικές γνώσεις μέσα από παρακολουθήσεις στην τάξη και πρακτικές ασκήσεις, παρουσιάζει την παρακάτω εικόνα (σχήμα 2).

Σχήμα 2. Θέση μαθημάτων για ΔΣΤ στο συνεχές από τις γενικές στις πρακτικές γνώσεις

Συζήτηση – Συμπεράσματα

Τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης παρέχουν στους νέους δασκάλους την αρχική επιστημονική εκπαίδευση με τις απαραίτητες παιδαγωγικές γνώσεις και δεξιότητες για να επιτελέσουν με τον καλύτερο τρόπο το έργο τους. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθούν τα ΠΣ των ΠΤΔΕ για την εκπαίδευση που προσφέρουν σχετικά με τη Διαχείριση Σχολικής Τάξης. Από τη επισκόπηση των Οδηγών Σπουδών, για το ακαδημαϊκό έτος 2020-21, καταγράφεται ότι τα προγράμματα σπουδών των ΠΤΔΕ περιλαμβάνουν ευρεία γκάμα μαθημάτων, από την παιδαγωγική και την ψυχολογία μέχρι εξειδικευμένα γνωστικά αντικείμενα, όπως γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, ΤΠΕ κ.ά., και τη διδακτική τους. Κάποια από τα μαθήματα, συνήθως των γενικών γνώσεων, είναι υποχρεωτικά ενώ υπάρχουν και πολλά άλλα προαιρετικά.

Αυτόνομο μάθημα για τη ΔΣΤ στα ΠΤΔΕ της Ελλάδας προσφέρεται σε 5 από τα 9 πανεπιστήμια, ως μάθημα επιλογής ή στην ομάδα κατ' επιλογή υποχρεωτικά, ενώ σε 4 από αυτά προβλέπονται και πρακτικές ασκήσεις. Όλα τα ΠΤΔΕ, εκτός του πανεπιστημίου Πατρών, συμπεριλαμβάνουν τη θεματική της ΔΣΤ με κάποιο τρόπο στο ΠΣ τους στα πλαίσια των γενικών παιδαγωγικών μαθημάτων (σχήμα 2). Τα ευρήματα είναι πολύ κοντά με αυτά παλαιότερων ερευνών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού (Stough, 2006, σσ 910–911).

Από την επισκόπηση των ΠΣ, διαπιστώνεται ότι τα ΠΤΔΕ προσφέρουν στους νέους δασκάλους, όπως είναι φυσικό, εκτεταμένη θεωρητική βάση σε θέματα παιδαγωγικής και ψυχολογίας. Μέσα σε αυτά τα μαθήματα υπάρχουν θεματικές που αφορούν τα ζητήματα της συμπεριφοράς των παιδιών και πειθαρχίας. Οι Kher, Lacina-Gifford, και Yandell (2000, σ 2), επισημαίνουν ότι είναι συνήθης πρακτική η ΔΣΤ να αποτελεί μικρό αντικείμενο των παιδαγωγικών μαθημάτων, της εκπαιδευτικής ψυχολογίας ή της ανάπτυξης του παιδιού, όπου αναπτύσσονται και κάποιες παρεμβατικές τεχνικές. Αυτό ωστόσο δεν είναι αρκετό,

καθώς όπως τονίζουν οι Chesley και Jordan (2012), σε παγκόσμιο επίπεδο οι νέοι δάσκαλοι αναφέρουν ότι η αρχική εκπαίδευσή τους δεν τους προετοιμάζει για το σωματικό και ψυχικό στρες που βιώνουν όταν μπαίνουν στις τάξεις τους για να διδάξουν. Η ΔΣΤ είναι κάτι περισσότερο από την πειθαρχία στην τάξη και την αντιμετώπιση των απείθαρχων συμπεριφορών. Είναι μια συστηματική διαδικασία οργάνωσης και συντονισμού πολλών παραγόντων που αποσκοπεί στη δημιουργία ενός σταθερού και ασφαλούς περιβάλλοντος το οποίο με τη σειρά του θα επιτρέπει την ενεργό εμπλοκή των μαθητών για την υλοποίηση μιας αποτελεσματικής διδασκαλίας και την επίτευξη της μάθησης (Evertson & Weinstein, 2006; Γρόσδος & Κελεσίδης, 2020). Από αυτήν την οπτική, και έχοντας υπόψη την ανάπτυξη της ερευνητικής βάσης στον τομέα της ΔΣΤ καθώς και η σταθερή ανάδειξη του ζητήματος την αρχικής εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη ΔΣΤ, θα ήταν σημαντικό να προσφερόταν αντίστοιχο υποχρεωτικό μάθημα σε όλα τα ΠΤΔΕ ή/και να προσφερόταν περισσότερα επιλεγόμενα μαθήματα και πρακτικές ασκήσεις για το σημαντικό αυτό ζήτημα. Επιπλέον, θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο τα πανεπιστήμια να εστιάσουν περισσότερο στην έρευνα σε αυτήν την περιοχή, όπου ήδη υπάρχει ερευνητική δραστηριότητα (ενδεικτικά μόνο, Καραγκούνη, 2012; Παπαδοπούλου, 2014; Αδρινοπούλου & Ιωάννα, 2017; Μπέλιου, 2019; Καλτσεράς, 2020), και να συνεργαστούν με τους συλλογικούς φορείς των εκπαιδευτικών, τα στελέχη της εκπαίδευσης και τους εκπαιδευτικούς, ώστε η αρχική εκπαίδευση να παρέχει όλα εκείνα τα επαγγελματικά εφόδια για να ασκήσουν αποτελεσματικά το έργο τους στις νέες κοινωνικές συνθήκες που διαμορφώνονται.

Αναφορές

- Anderson, L. M., Evertson, C. M., & Emmer, E. T. (1980). Dimensions in Classroom Management Derived from Recent Research. *Journal of Curriculum Studies*, 12(4), 343–356. <https://doi.org/10.1080/0022027800120407>
- Begeny, J. C., & Martens, B. K. (2006). Assessing pre-service teachers' training in empirically-validated behavioral instruction practices. *School Psychology Quarterly*, 21(3), 262–285. <https://doi.org/10.1521/scpq.2006.21.3.262>
- Charles, C. M. (2002). *Essential Elements of Effective Discipline*. Boston: Allyn & Bacon.
- Charles, C. M. (2013). *Building Classroom Discipline*. Edinburgh: Pearson.
- Chesley, G. M., & Jordan, J. (2012). What's Missing from Teacher Prep. *Educational Leadership*, 69(8), 41–45. Ανακτήθηκε από <https://www.learntechlib.org/p/91047>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Έκφραση.
- DES. (1989). *Discipline in Schools*. Report of the Committee of Enquiry chaired by Lord Elton. London: Department of Education and Science and the Welsh Office. Her Majesty's Stationery Office.
- Emmer, E. T., Evertson, C. M., & Anderson, L. M. (1980). Effective Classroom Management at the Beginning of the School Year. *The Elementary School Journal*, 80(5), 219–231. Ανακτήθηκε από <http://www.jstor.org/stable/1001461>
- Evertson, C. M., & Emmer, E. T. (1982). Preventive classroom management. Στο D. L. Duke (Επιμ.), *Helping teachers manage classrooms* (σσ 2–31). Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Evertson, C. M., & Weinstein, C. S. (2006). Classroom Management as a Field of Inquiry. Στο C. M. Evertson & C. S. Weinstein (Επιμ.), *Handbook of Classroom Management: Research, Practice, and Contemporary Issues* (σσ 3–16). New York: Routledge.
- Freeman, J., Simonsen, B., Briere, D. E., & MacSuga-Gage, A. S. (2013). Pre-Service Teacher Training in Classroom Management: A Review of State Accreditation Policy and Teacher Preparation Programs. *Teacher Education and Special Education*, 37(2), 106–120. <https://doi.org/10.1177/0888406413507002>

Garrett, T. (2014). *Effective Classroom Management -- The Essentials*. Teachers College Press.

George, N. L., George, M. . P., Gersten, R., & Grosenick, J. . K. (1995). To Leave or to Stay?: An Exploratory Study of Teachers of Students with Emotional and Behavioral Disorders. *Remedial and Special Education*, 16(4), 227–236.

Geving, A. M. (2007). Identifying the types of student and teacher behaviours associated with teacher stress. *Teaching and Teacher Education*, 23(5), 624–640. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.02.006>

Giallo, R., & Little, E. (2003). Classroom Behaviour Problems: The Relationship between Preparedness, Classroom Experiences, and Self-efficacy in Graduate and Student Teachers. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 3.

Johnson, J. (2004). What School Leaders Want. *Educational Leadership*, 61(7), 24–27.

Kher, N., Lacina-Gifford, L. J., & Yandell, S. (2000). Preservice Teachers' Knowledge of Effective Classroom Management Strategies: Defiant Behavior. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. Ανακτήθηκε από <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED444941.pdf>

Koellner, K., & Jacobs, J. (2014). Distinguishing Models of Professional Development: The Case of an Adaptive Model's Impact on Teachers' Knowledge, Instruction, and Student Achievement. *Journal of Teacher Education*, 66(1), 51–67. <https://doi.org/10.1177/0022487114549599>

Kounin, J. (1970). *Discipline and group management in classrooms*. New York: Holt, Rinehart & Winston Inc.

Landau, B. M. (2001). Teaching Classroom Management: A Stand-Alone Necessity for Preparing New Teachers. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. Ανακτήθηκε από <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED453165.pdf>

Lavay, B., Henderson, H., French, R., & Guthrie, S. (2012). Behavior management instructional practices and content of college/university physical education teacher education (PETE) programs. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 17(2), 195–210. <https://doi.org/10.1080/17408989.2010.548063>

Lewis, R., Roache, J., & Romi, S. (2011). Coping Styles as Mediators of Teachers' Classroom Management Techniques. *Research in Education*, 85(1), 53–68. <https://doi.org/10.7227/RIE.85.5>

Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. J. (2003). *Classroom Management That Works: Research-Based Strategies for Every Teacher*.

Oliver, R., & Reschly, D. (2010). Special Education Teacher Preparation in Classroom Management: Implications for Students With Emotional and Behavioral Disorders. *Behavioral Disorders*, 35, 188–199.

Pigge, F. L., & Marso, R. N. (1997). A Seven-Year Longitudinal Multi-factor Assessment of Teaching Concerns Development through Preparation and Early Years of Teaching. *Teaching and Teacher Education*, 13(2), 225–235.

Sanford, J. P., & Evertson, C. M. (1981). Classroom Management in a Low SES Junior High: Three Case Studies. *Journal of Teacher Education*, 32(1), 34–38. <https://doi.org/10.1177/002248718103200108>

Shulman, L. (1987). Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1–23. <https://doi.org/10.17763/haer.57.1.j463w79r56455411>

Smith, C., & Laslett, R. (1993). *Effective classroom management: a teacher's guide* (2nd έκδ.). London ; New York: Routledge.

Stough, L. M. (2006). The place of classroom management and standards in teacher education. Στο C. M. Evertson & C. S. Weinstein (Επιμ.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (σσ 909–923). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Stronge, J. H. (2007). Qualities of effective teachers. Alexandria, VA: Association of Supervision and Curriculum Development.

Sutton, R. E., Mudrey-Camino, R., & Knight, C. C. (2009). Teachers' Emotion Regulation and Classroom Management. *Theory Into Practice*, 48(2), 130–137. <https://doi.org/10.1080/00405840902776418>

Veenman, S. (1984). Perceived Problems of Beginning Teachers. *Review of Educational Research*, 54(2), 143–178. <https://doi.org/10.3102/00346543054002143>

Wang, M. C., Haertel, G. D., & Walberg, H. J. (1993). What Helps Students Learn? *Educational Leadership*, 51(4), 74–79. Ανακτήθηκε από <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/dec93/vol51/num04/Synthesis-of-Research-~-What-Helps-Students-Learn.aspx>

Wesley, D. A., & Vocke, D. E. (1992). Classroom discipline and teacher education. A Paper Presented at the Association of Teacher Educators Annual Meeting February 15-19, 1992. Orlando, FL.

Wubbels, T. (2011). An international perspective on classroom management: what should prospective teachers learn? *Teaching Education*, 22(2), 113–131. <https://doi.org/10.1080/10476210.2011.567838>

Αδρινοπούλου, Σ., & Ιωάννα, Κ. (2017). Απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αποτελεσματική διαχείριση της σχολικής τάξης. Πτυχιακή εργασία. ΔΠΘ. ΠΤΔΕ.

Αναγνωστοπούλου, Μ. (2008). Το ζήτημα της πειθαρχίας στην Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη Α.Ε.

Αντωνίου, Χ. (2009). Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γρόσδος, Σ., & Κελεσίδης, Ε. (2020). Επίλυση συγκρούσεων και διαχείριση κρίσεων στο σχολείο και την τάξη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2007). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Βελτίωση της ποιότητας της κατάρτισης των εκπαιδευτικών (σ 17). σ 17. Ανακτήθηκε από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0392&from=EL>

Καλτσεράς, Δ. (2020). Η πειθαρχία και τα όρια στη συμπεριφορά των μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο: απόψεις Διευθυντών/ντριών. Μεταπτυχιακή εργασία. ΔΠΘ. ΠΤΔΕ.

Καραγκούνη, Ε. (2012). Τρόποι Διαχείρισης Πειθαρχίας στη Σύγχρονη Σχολική Τάξη. Πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. ΠΤΔΕ.

Κελεσίδης, Ε., Κελεσίδου, Ε., & Μανάφη, Ι. (2020). Απειθαρχες Συμπεριφορές στο Σχολείο: Εμφάνιση και Αντιμετώπιση. *International Journal of Educational Innovation*, 2(5), 8–19.

Κουτσόπουλος, Κ. (2006). Το έλλειμμα εκπαίδευσης του Έλληνα εκπαιδευτικού για ένα σύγχρονο (ευρωπαϊκό) σχολείο. Η Σεμιναριακού τύπου επιμόρφωση: η περίπτωση της Γερμανίας. Εκπαιδευτικό Συνέδριο της Περιφερειακής Διεύθυνσης Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης Ηπείρου. Ανακτήθηκε από <http://koutsoopoulos.blogspot.com/2009/11/2006.html>

Ματσαγγούρας, Η. Γ. (1997). Οργάνωση και Διεύθυνση της Σχολικής Τάξης. Εφαρμογές της Σύγχρονης Διδακτικής. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μαυρογιώργος, Γ., & Σιάνου, Ε. (1999). Τα ελληνικά ΑΕΙ εν όψει της νέας χιλιετίας. Τάσεις στη διαμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ΕΠΕΑΕΚ Ι, Ενέργεια: Πρόγραμμα Εκπαιδευτικής Έρευνας, Φορέας Υλοποίησης: Ε.Μ.Π.

Μπέλιου, Σ. (2019). Η πειθαρχία στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης. Πτυχιακή εργασία. ΔΠΘ. ΠΤΔΕ.

Ξωχέλλης, Π. Δ. (2005). Ο εκπαιδευτικός στον σύγχρονο κόσμο. Αθήνα: τυπωθήτω ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Ξωχέλλης, Π. Δ. (2011). Σχολική Παιδαγωγική. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.

Παπαδοπούλου, Δ. (2014). Η πειθαρχία στα σχολεία: απόψεις γονέων και δασκάλων.

- ΠΤΔΕ-ΑΠΘ. (2020). Οδηγός Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών 2020-21. Θεσσαλονίκη.
- ΠΤΔΕ-ΔΠΘ. (2019). Οδηγός Σπουδών 2019-20. Αλεξανδρούπολη.
- ΠΤΔΕ-ΕΚΠΑ. (2020). Οδηγός Προπτυχιακών Σπουδών 2020-21. Αθήνα.
- ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Αιγαίου. (2020). Οδηγός Σπουδών 2020-21. Ρόδος.
- ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. (2020). Πρόγραμμα Σπουδών 2020-21. Βόλος.
- ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. (2020). Οδηγός Σπουδών 2020-21. Ιωάννινα.
- ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης. (2020a). Οδηγός Σπουδών 2019-20. Ρέθυμνο.
- ΠΤΔΕ-Πανεπιστήμιο Κρήτης. (2020b). Περιγράμματα Μαθημάτων 2019-2020. Ρέθυμνο.
- ΠΤΔΕ-ΠΔΜ. (2020). Οδηγός Σπουδών 2020-21. Φλώρινα.
- ΤΕΕΚΕ-Πανεπιστήμιο Πατρών. (2020). Πρόγραμμα Σπουδών & Κανόνες Δήλωσης 2020-21.
- ΥΠΠΕΘ-ΟΕΠΕΚ. (2008). Αποκλίνουσες Συμπεριφορές - Διαχείριση Κρίσεων στο Σχολείο. Ανακτήθηκε από <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/1132>